

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci úmrtí pacienta psychiatrického oddělení v časové souvislosti s použitím donucovacího a omezovacího prostředku

Z vlastní iniciativy, tedy na základě § 9 písm. d) ve spojení s § 21 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o veřejném ochránci práv“), jsem prošetřila případ úmrtí pacienta Kliniky psychiatrie Fakultní nemocnice Olomouc (dále jen „psychiatrické oddělení“ nebo „nemocnice“) pana A., ke kterému došlo dne 6. 11. 2015 v časové souvislosti s použitím donucovacích prostředků policisty a omezovacího prostředku zdravotnickými pracovníky.

Konkrétně jsem se zabývala postupem Policie České republiky (dále také „Policie ČR“ nebo „police“), a to jak jejích zasahujících složek, tak i obecně při používání elektrického donucovacího prostředku TASER X26 (dále také „taser“). Dále jsem prošetřila postup Krajského úřadu Olomouckého kraje (dále také „krajský úřad“). Konečně, zabývala jsem se také obecně několika tématy ochrany osob trpících duševní poruchou v České republice, a tak byla předmětem mého šetření také činnost Ministerstva zdravotnictví (dále také „ministerstvo“). Při šetření mi poskytla součinnost řada dalších subjektů, včetně nemocnice, Generální inspekce bezpečnostních sborů a příbuzných zemřelého. V průběhu roku 2017 jsem vstoupila do řízení o ústavní stížnosti, kterou podala sestra zemřelého proti postupu orgánů činných v trestním řízení, a poskytla Ústavnímu soudu svou zprávu jako expertní pohled.

Protože souhrn událostí, jak mi byl znám z vyjádření dotázaných subjektů, se poněkud lišil od toho, jak vyplýval z kamerových záznamů, věnovala jsem ve zprávě značný prostor přesné rekonstrukci události. Pan A. nastoupil hospitalizaci fakticky dobrovolně, ale ve stavu nasvědčujícím nástupu ataky paranoidní schizofrenie, kterou po léta trpěl. Údajně napadl členy domácnosti, a proto jej nemocnice přijala do režimu detence. Přes podání léků a klid v průběhu noci se nad ránem u pana A. rozvinul psychomotorický neklid, který pak rychle gradoval a personál jej nebyl s to zklidnit. Pacient se naopak začal chovat chaoticky, zničil několik dveří na oddělení, choval se výhrůžně a manipuloval s hadicí požárního hydrantu. Personál volal nemocniční ostrahu. Když chtěl sanitář zabránit puštění vody do hadice a šel do fyzického kontaktu s pacientem, pacient se s ním začal rvát a odhodil také lékařku, která chtěla pomoci. Potyčka se vyvinula ve velmi vážné napadení sanitáře. Po 10 minutách raptu pacienta dorazila přivolaná policie – čtyři zkušení policisté, z nichž jeden byl vyzbrojen také taserem. Rozhodli se okamžitě zasáhnout silově, neboť pacient, který stříkal vodu z hadice, tou dobou sice zjevně nikoho neohrožoval, ale začal strhávat podhled stropu a zjevně narušovat elektroinstalaci. Ačkoli policisté strhli pana A. k zemi, nedařilo se jim ho zajistit, a tak jeden z nich použil třikrát taser. Zhruba 10 minut byl pan A. držen několika policisty vleže na břiše na podlaze (ve studené vodě), přičemž zhruba po třech minutách od počátku zásahu mu sestra mohla podat klidnicí injekce ordinované lékařkou. Když chtěli policisté pana A. zvednout ze země, zjistili, že má promodralé rty. I přes intenzivní oživování pan A. zemřel. Jako bezprostřední příčina smrti byla shledána porucha srdečního rytmu.

Případ okamžitě začala prošetřovat Generální inspekce bezpečnostních sborů, která prošetřila podezření ze spáchání přečinu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1 trestního zákoníku ze strany policisty, který použil taser. Generální inspekce věc odložila podle § 159a odst. 1 trestního řádu, neboť shledala, že nebyly naplněny znaky skutkové podstaty tohoto přečinu ani jiného trestného činu. Zároveň věc neodevzdala k projednání přestupku ani kázeňskému projednání. Věc nebyla (v tu chvíli) předmětem vnitřní kontroly policie.

Šetřením jsem zjistila několik pochybení, jež shrnuji v části A tohoto stanoviska. S výzvou k vyjádření jsem se v souladu s § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv obrátila na plk. Mgr. Tomáše Landsfelda, ředitele Krajského ředitelství policie Olomouckého kraje (dále také „krajský ředitel“ nebo „krajské ředitelství“), genmjr. Mgr. Bc. Tomáše Tuhého, policejního prezidenta (dále také „policejní prezident“ nebo „policejní prezidium“), a JUDr. Ing. Miloslava Ludvíka, MBA, ministra zdravotnictví. Všichni obeslaní poskytli včas své vyjádření, jež shrnuji v části B stanoviska.

A. Závěry šetření

A.1 Oprávněnost, přiměřenost a bezpečnost zásahu Policie ČR v šetřeném případě

V obecné rovině považuji za nepřiměřené, aby byl proveden zásah taserem proti osobě, která leží na zemi a snaží se ji zajistit dva či více policistů, pokud není situace poznamenána výjimečnými, zvláštními okolnostmi, které odůvodňují nutnost zajistit osobu a ukončit situaci v co nejkratší možné době. Takovými okolnostmi může být např. riziko zásahu policistů, zajišťovaného či jiných osob elektrickým proudem z obnažených kabelů v mokrém prostředí.

Policisté při zásahu, jehož cílem byla ochrana života a zdraví osob v nemocnici, v šetřeném případě použili vůči zemřelému sílu, která mohla způsobit špatné zacházení a za určitých okolností také smrt. Podle mého názoru nelze taser použít k usnadnění fyzického zajištění člověka a nahrazení síly jiných donucovacích prostředků. Důvodem může být pouze existence reálného a bezprostředního ohrožení života nebo nebezpečí vážného zranění.

Policisté takto patrně neuvažovali, neboť zdravotní rizika spojená s použitím taseru jim nebyla, s ohledem na obsah služebního školení, plně známa a školení rovněž stanoví, že taser je relativně bezpečný donucovací prostředek. Nicméně mohli mít za to, že ohrožení osob na oddělení je bezprostřední. Pacient sice při jejich příchodu ohrožoval jen majetek kliniky a klid na oddělení svým křikem a stříkáním vody, což by bylo možné řešit tím, že by policisté vypnuli vodu, když by v přesile a třeba se štítem ve formě matrace (tak jak to ve skutečnosti udělali) vstoupili za dveře a začali vyjednávat. Pan A. nicméně při pohledu na ně začal strhávat podhledy a stříkat vodu do rozvodů elektřiny a policisté shodně uvedli, že toto považovali při svém bleskovém rozhodnutí za rozhodující pro to, aby jednali velmi rychle. Toto představuje velmi specifickou okolnost, a proto jsem v samotném použití taseru neshledala pochybení.

Nadto jsem si povšimla několika skutečností, jež nebyly podstatné pro posouzení oprávněnosti použití taseru, ale neměly by být přehlédnuty pro systémové zhodnocení případu:

- Policisté se při vstupu na oddělení a před vstupem za prosklené dveře k pacientovi neporadili se zdravotníky, aby věděli, co se s pacientem má po jeho zvládnutí dít, případně jaká jsou specifika jeho zdravotního stavu. Zdravotníci ani členové ostrahy nevěděli, jaký bude průběh zásahu a v jakou chvíli se budou do situace vkládat.
- Všechny tři zásahy taserem trvaly déle než 5 vteřin, což je délka výboje dle továrního nastavení, pokud policista trvání nezkrátí nebo neprodlouží. Výboje trvaly 8, 11 a 10 vteřin a proběhly během necelé minuty. Žádný orgán neobjasňoval, proč i při prvním pokusu držel policista spoušť déle, než je základní výboj.
- Při expertním hledání příčin smrti pana A. se znalci vyjádřili k taseru, ale nevyjádřili se k otázce pozičního dušení, ačkoli v daném případě mohla být významná.

A.2 Povaha taseru jako donucovacího prostředku a jeho právní zakotvení

A.2.1 Povaha taseru

Taser je třeba vnímat jako donucovací prostředek s menším nebezpečím způsobení smrti (méně smrtící) a s velkým rizikem působení zbytné bolesti, nikoliv jako prostředek ze své podstaty nesmrtící, jak je v současné době vnímán právem České republiky i praxí Policie ČR.

Přístroj TASER X26, který policie používá, je elektrický paralyzér, který umožňuje zásah kontaktní, anebo na dálku – jako tomu bylo ve zkoumaném případě. Z přístroje se vystřelí dva vodiče s koncovými kontakty, a pokud se na člověku zachytí, po dobu výboje elektrický proud (2.1 mA se specifickým tvarem pulzu) zasahuje příčně pruhované svalstvo a paralyzuje smyslovou a motorickou soustavu. Svaly mezi sondami jsou zasaženy křečí a mozek není schopen je ovládat. Po ukončení se obnovuje běžný svalový tonus. Součástí svalové kontrakce je intenzivní bolest, na kterou tělo také reaguje. Technicky se distanční režim liší od kontaktního, který působí jen bolest a nemá vliv na činnost svalů.

Z působení taseru vyplývá jeho užitečnost – ochromuje a odzbrojuje nebezpečného člověka, aniž by s ním – v případě distančního použití – musel vejít policista do fyzického kontaktu. Je velmi účinný a jeho důsledky jsou rozhodně méně nebezpečné než střelba ze zbraně.

Ke kontrole využití taseru slouží několik technických opatření. Software v přístroji, který řídí jeho činnost (reguluje intenzitu výboje), také zaznamenává údaje o jeho fungování a o každém použití. Data z paměťového zařízení se dají stáhnout do počítače pomocí propojovacího USB kabelu a speciálního programu. Každá hlavice má své unikátní registrační číslo a jejího uživatele lze dohledat. Po vystřelení sond dále vyletí z použité hlavice automaticky do prostoru identifikační štítky, které obsahují identifikační číslo hlavice. Typ taseru, který je ve výzbroji Policie ČR, nemá záznamovou kameru.

Na základě řady podkladů od policie a od výrobce taseru jsem zmapovala zdravotní komplikace, jež může zásah taserem pro člověka znamenat. Není sporu o nebezpečí vzniku sekundárních zranění spočívajících zejména v nekontrolovatelném pádu zasaženého, tedy vznik pohmožděnín, odřenin apod., což lze nějak předvídat. Pokud jde o primární zdravotní rizika, není téměř sporu o tom, že taser není nijak zásadně nebezpečný pro osoby, které

jsou zdravé a nejsou vystaveny dalším faktorům a stresorům. Neexistuje důkaz o vlivu taseru na činnost srdce, dýchání, metabolismus. Výzkumy se však provádí na mladých zdravých dobrovolnících (často policistech) nebo na zvířatech, takže účinky na fyzické a duševní zdraví lidí oprávněně zůstávají předmětem sporů. V okamžiku, kdy se do situace zapojí stres, drogy, zdravotní problémy, léky atd., je situace nepředvídatelná a výzkumem dostatečně nezmapovaná. Nedokážeme předvídat, jak taser zapůsobí na osobu s duševní chorobou, těhotnou ženu či člověka s onemocněním srdce atd. Každopádně možných zdravotních problémů uvádí sám výrobce celou řadu.

Úvahy o dopadu použití zbraní na principu elektrického šoku na zdraví jsou poznamenány i případy úmrtí lidí, kteří byli takovou zbraní zasaženi. Nejde o problém zmapovatelný čistě forenzní medicínou, neboť prokázat příčinnou souvislost mezi použitím taseru a následným úmrtím je často nemožné. U lidí, kteří se léčí s duševní poruchou, se v případě smrti na srdeční arytmií vždy bude uvádět, že příčinou mohly být nežádoucí účinky léků, protože psychiatrické léky takové účinky často mohou mít. Jak znalci v tomto případě dále uvedli, stres provázející prudký afektivní, emoční záchvat může být rovněž jednou z příčin srdeční arytmiie. Takový stav se může pojit jak s atakou duševní poruchy (ať už je použit taser, nebo ne), tak i s použitím taseru. Jednoznačný závěr tedy ve většině případů nelze učinit. Podobně nejasná je situace u tzv. náhlých úmrtí při zatčení.

Ztotožňuji se se *Základními zásadami OSN při použití síly a střelných zbraní donucovacími složkami*, že policie má být vybavena různými typy zbraní a střeliva, které by umožnily odstupňovaný přístup při použití síly a střelných zbraní. Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Výbor CPT“) ve svém standardu uznává, že zbraně na principu elektrického šoku umožní v některých případech vyhnout se použití střelných zbraní. Pojednává o nich jako o zbraních s menším nebezpečím způsobení smrti (angl. less lethal weapons), stejně jako Amnesty International. Obě autority však upozorňují, že tyto prostředky mohou mít nezamýšlený nebezpečný a někdy dokonce smrtící účinek, pokud nejsou použity v souladu s lidskoprávními standardy, a jsou zneužitelné. Pokud se hovoří o „méně smrtící“ zbraní, znamená to, že rizika budou záležet na typu zbraně, kontextu jejich použití a zranitelnosti na straně osoby, vůči níž směřují.

U taseru nemá policista možnost vnímat intenzitu a sílu jeho dopadu na osobu, proti níž je zásah veden. Zatímco závažnost použité síly je u hmatů, chvatů či obušku policistovi zřejmá, v případě zmáčknutí spouště taseru není intenzita síly vůbec zjevná. Někteří policisté (včetně zasahujícího ve zkoumaném případě) mají z výcviku osobní zkušenost s použitím taseru. Ta jim umožňuje představit si dopad na zasaženého, ale ve stresové situaci zásahu to rozdíl oproti prožitku použití fyzické síly vyvážit nemůže.

Uzavřela jsem, že hodnocení taseru jako nesmrtícího donucovacího prostředku neodpovídá realitě. Nejenže sekundární zranění v důsledku pádu nebo nevhodného zacílení sond mohou být sama o sobě vážná a život ohrožující, což bude záležet na fyzické kondici zasažené osoby, ale taktéž bolest a stres způsobené taserem mohou přispět ke špatnému zdravotnímu průběhu zajištění člověka, tak jako by tomu bylo v případě použití hmatů a chvatů nebo obušku. Především jde ale o primární účinky taseru na zdraví člověka, tedy účinky vlivem samotného elektrického výboje, který zasáhne tělo osoby.

Při souběhu s rizikovými faktory, které ovšem na první pohled nemusí být policistovi zřejmé, je nepředvídatelné, jaký účinek bude mít taser na zdraví a život člověka včetně smrti.

A.2.2 Právní zakotvení taseru

Právní úprava České republiky by měla reflektovat reálná rizika spojená s používáním taseru a jeho skutečnou povahu prostředku méně smrtícího, avšak jednoznačně letálního. Je dle mého názoru zcela nevhodné, aby byl taser právně zařazen mezi běžné donucovací prostředky, neboť jeho nebezpečnost a povaha se blíží spíše zbraním. Tomu by měly odpovídat i zákonné požadavky a podmínky jeho používání v praxi.

Taser spadá podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Policii ČR“) mezi donucovací prostředky.¹ Tedy ve smyslu tohoto zákona se nejedná o zbraň. Policista musí při použití ctít zásadu přiměřenosti a subsidiarity.² Zákon obecně považuje použití donucovacích prostředků za nepřiměřené ve vztahu k vyjmenovaným zranitelným osobám, mezi které skrze kategorii „osoba se zjevnou chorobou“ lze podřadit také osobu trpící duševní poruchou nebo s postižením. U těchto osob lze podle zákona donucovací prostředek použít jen výjimečně, pokud útok takové osoby bezprostředně ohrožuje život nebo zdraví policisty anebo jiné osoby nebo hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze odvrátit jinak.

O elektrických donucovacích prostředcích platí ještě zvláštní subsidiarita. Policista je oprávněn je použít pouze, pokud by použití jiného donucovacího prostředku zjevně nebylo dostatečné k dosažení účelu sledovaného zákrokem. Je to odraz jejich vyšší typové nebezpečnosti. Podotkla jsem, že se nezdá, že by se tato subsidiarita nějak promítla do předpisů Policie ČR nebo názorů policistů (jak plyne z vyjádření subjektů odpovědných za výcvik a školení). Převládá názor, že taser je velmi bezpečný a měl by se více používat. Kromě zákonné úpravy se na použití taseru nevztahují žádné zvláštní předpisy či interní akty.

U použití zbraně zákon předpokládá vyšší nebezpečí, které má zásah odvrátit – obecně jde o případy nutné obrany a ohrožení života či zdraví (vážené zranění). Pro donucovací prostředek platí, že policista je oprávněn jej použít k ochraně bezpečnosti své osoby, jiné osoby nebo *majetku anebo k ochraně veřejného pořádku*.

Ztotožňuji se s názorem Výboru CPT, že pravidla pro používání zbraní na principu elektrického šoku schopných vystřelovat projektily by měla přímo vycházet z pravidel platných pro používání střelných zbraní. Současná úprava v zákoně o Policii ČR je proto po mém soudu nevyhovující.

1 Konkrétně dle § 52 písm. b) v kontaktním režimu a dle § 52 písm. d) v distančním režimu.

2 To znamená, že policista je oprávněn použít donucovací prostředek, který umožní dosažení účelu sledovaného zákonem a je nezbytný k překonání odporu nebo útoku osoby, proti níž zakročuje, a že při použití donucovacího prostředku dbá na to, aby nezpůsobil osobě újmu zřejmě nepřiměřenou povaze a nebezpečnosti jejího protiprávního jednání.

A.3 Používání taseru Policíí ČR

A.3.1 Výběr a výcvik policistů

Výběr policistů, kteří budou mít v držení taser a budou oprávněni jej použít, by měl být prováděn dle předem stanovených kritérií, mezi nimiž by neměla chybět vysoká odolnost vůči stresu.

Pokud jde o výběr policistů pro výcvik a používání taseru, neuplatňují se žádná předem stanovená kritéria. Distribuce probíhá s ohledem na finanční náročnost a také zájem policistů a jednotlivých složek Policie ČR. Tasery se pořizují na základě požadavků jednotlivých krajských ředitelství policie, které policejní prezidium ověřuje z hlediska oprávněnosti. Tasery jsou vyzbrojovány zejména zásahové jednotky, speciální pořádkové jednotky, ale i oddělení hlídkové služby, pohotovostní a eskortní oddělení a pohotovostní motorizované jednotky. Podle policejního prezidia jde o organizační články s rozšířeným taktickým výcvikem určené k zákrokům proti nebezpečným pachatelům či k řešení narušení veřejného pořádku závažným způsobem.

Domnívám se, že v případě donucovacího prostředku s takto závažnými zdravotními riziky a s velkou bolestivostí by měl probíhat výběr policistů, kteří jím budou vybaveni, velmi pečlivě. Mělo by jít o policisty s výbornou odolností vůči stresu a schopností úsudku.

Policisté nedostávají úplné a reálné informace o nebezpečnosti taseru, který v důsledku toho považují za neletální donucovací prostředek, aniž by si byli vědomi skutečných rizik spojených s jeho používáním. Ve výcviku policistů také chybí důraz na zvláštní opatrnost při zásahu vůči osobám s rizikovými faktory.

Zjistila jsem, že výcvik, nezbytný k tomu, aby byl policista oprávněn používat taser, je jasné stanoven, a to včetně frekvence přeškolení. V praxi se nejedná pouze o formalitu a proškolení je dostatečně časté. V tomto ohledu nemám k systému proškolení policistů k používání taserů žádné výtky.

Co se týče obsahu školení, považuji za nesprávné, že policisté jsou školeni v tom, že taser je nesmrtící prostředek a nejsou upozorněni na bytí nikoli častá, ale závažná nepředvídatelná zdravotní rizika. Jsou upozorněni na nutnost zvláštní opatrnosti při použití taseru proti osobám spadajícím do některé z rizikových skupin [trvalé užívání drog, obezita, delší potyčka, vysilující zuřivost, rozrušenost/excitované delirium, polohové (kompresní) dušení]. Rizikové skupiny jsou ale zmiňovány pouze obecně v souvislosti s používáním donucovacích prostředků, nikoliv s přímou vazbou na použití taseru, a obsahem školení není doporučení u těchto osob se použitím taseru vyhýbat. Zdravotní rizika používání taserů policisté v souladu s jim poskytnutými školeními vnímají spíše v rovině přímé reakce osoby na ochromení způsobené výbojem (pád, uhození se apod.).

Mám za to, že není dostatečné proškolit k používání taseru pouze ty policisty, kteří jím jsou vyzbrojeni, ale je zapotřebí vhodně školit i jejich kolegy, kteří v praxi mohou přijít s taserem do styku, a nadřízené, kteří vyhodnocují použití donucovacích prostředků.

Kolegové policistů, kteří jsou vybaveni taserem, musí vědět, jak v průběhu jeho použití postupovat, tak aby byl zajištěn jejich vzájemný soulad při zásahu s cílem minimalizace použité síly. Všichni zasahující policisté rovněž mají znát rizika spojená s donucovacími prostředky, které mohou být při zásahu potenciálně použity. Nadřízení potřebují také znát všechna pravidla (včetně technické stránky přístroje a práce s daty z jeho paměti), aby mohli použití taseru správně vyhodnotit. Při posuzování přiměřenosti zásahu taserem může například závěr o excesivním a zbytečném použití síly vycházet z neodůvodněného použití několika elektrických výbojů v rychlém sledu, což je třeba umět rozpoznat.

A.3.2 Vyhodnocení použití donucovacích prostředků v konkrétním případě

Došla jsem k závěru, že nadřízení zasahujících policistů buď donucovací prostředky fakticky nehodnotili (jen provedli rutinní, v tomto případě skutečnosti neodpovídající záznam), nebo je hodnotili jen formálně (protože fakticky neměli žádné objektivizované informace). Záznamy o jejich použití by měly být dostatečně podrobné a informativní (včetně záznamu o čase a délce trvání jednotlivých výbojů a popisu situace a chování osoby v průběhu celého zákroku).

Použití donucovacího prostředku vyhodnocuje nadřízený zasahujícího policisty. Mimo jiné při tom vychází z úředních záznamů policistů, jejichž vypracování předepisuje zákon. Vyhodnocuje se řada okolností, především důvodnost a přiměřenost použití konkrétního donucovacího prostředku.

Úřední záznamy zasahujících policistů jsem prostudovala. Nelze z nich seznat prakticky nic k okolnostem použití donucovacích prostředků. Je z nich zřejmé pouze to, kdo a jakým prostředkem zasáhl proti komu, a potom fakt, že policista považoval použití za adekvátní. Není uvedeno, v čem spočívalo bezprostřední ohrožení života a zdraví a kdy trvalo. Nejprve pořídili hned 6. listopadu policisté záznamy s jen základními údaji a uvedli, že bližší okolnosti nejsou v současném psychickém stavu schopni uvést. Nadřízený k tomu (správně) uvedl, že když nezná okolnosti, není schopen vyhodnotit oprávněnost použití donucovacího prostředku. Záznamy, které pak policisté vyhotovili s časovým odstupem více než 14 dnů, ale nebyly podstatně informativnější a nadřízení použití přesto vyhodnotili jako oprávněné. V určitých případech je možné úřední záznam nahradit výsledkem policistů ze strany např. Generální inspekce bezpečnostních borů. V tomto konkrétním případě podali policisté s časovým odstupem 20 dnů inspekci vysvětlení.

A.3.3 Vnitřní kontrola a metodické vedení

Pozitivně hodnotím nový pokyn policejního prezidenta č. 244, který vytváří prostor pro řádné vyhodnocování oprávněnosti a přiměřenosti použití donucovacích prostředků příslušníky Policie ČR. Zároveň považuji za problém, že případy prošetřované Generální inspekcí bezpečnostních sborů po jejich uzavření z trestněprávního hlediska (podle § 159a odst. 1 trestního řádu) často neprojdou systémem vnitřní kontroly.

Mimořádných situací této závažnosti není mnoho a neměly by unikát pozornosti vnitřní kontroly Policie ČR, jak jsem ostatně předznamenala již v případě pana A. E., kdy jsem

se zabývala použitím úderu zbraní, v jehož důsledku byla proražena lebka zasaženého.³ Netypický zásah na psychiatrickém pracovišti a úmrtí v časové souvislosti s použitím taseru a dlouhým omezením pohybu v pozici obličejem dolů při působení síly na jeho tělo ze strany policistů je nepochybně dalším příkladem. Vyhodnocování zásahu by podle mého názoru mělo proběhnout ve všech případech, kdy došlo k vážnému zásahu do práv člověka. Velký význam má totiž nejen případný individuální postih chyb, ale také zlepšení policejních postupů do budoucna.

Zjistila jsem, že nyní je v rámci policie na vedoucím pracovníkovi, jak dalece dokáže využít konkrétní podklady ve své řídicí a metodické činnosti (např. seznámením na poradách nebo na služebním školení). Některé případy použití donucovacích prostředků a zbraně jsou také předávány školnímu policejnímu středisku a následně jsou zapracovávány do modelových situací při služební přípravě příslušníků policie. Ty využívají instruktoři a skrze ně co dostávají ke školeným policistům. Tato opatření ve všeobecnosti hodnotím pozitivně, ovšem nejsou systémová ani povinná.

Ve zkoumaném případě odbory vnitřní kontroly policejního prezidia ani krajského ředitelství neprováděly šetření, neboť již od počátku byla ve věci činná Generální inspekce bezpečnostních sborů. Vzhledem k tomu, že od samotné inspekce neobdržely informaci o tom, že by existovaly pochybnosti o správnosti postupu policistů či se jednalo o situaci, již by bylo třeba metodicky řešit, nebyla provedena žádná další opatření ani vnitřní hodnocení nebo analýza případu.

Nový pokyn policejního prezidenta č. 244 přináší pokrok. O těch případech, ve kterých došlo použitím donucovacího prostředku (nebo zbraně) ke způsobení zranění nebo usmrcení nebo škodě nikoli nepatrné, musí být vyrozuměn státní zástupce. Podle nového pokynu krajský odbor pořádkové policie nebo pracoviště určené ředitelem celostátního útvaru na základě požadavku ředitelství služby pořádkové policie zpracovává stanovisko k oprávněnosti a přiměřenosti použití donucovacího prostředku nebo zbraně, které předkládá ředitelství služby pořádkové policie. Stanoviska týkající se použití donucovacích prostředků a zbraně zpracovává krajský odbor pořádkové policie i na vyžádání odboru vnitřní kontroly krajského ředitelství. Jsou tedy vytvořeny podmínky pro to, aby složitým případům nepřestávala být věnována pozornost a aby se jimi zabývaly orgány provádějící metodickou činnost. Otázkou však v tomto ohledu zůstává, jak se tato činnost bude sladovat v případech, kdy událost šetří Generální inspekce bezpečnostních sborů.

A.4 Kontrola poskytovatele zdravotních služeb

Když jsem prošetřovala postup kontrolního orgánu, kterým je ve vztahu k nemocnici krajský úřad, kladla jsem si otázku, zda splnil svou úlohu při ochraně pacienta – což v daném případě mohlo být prošetření postupu poskytovatele zdravotních služeb při použití omezovacích prostředků nebo při zvládnutí neklidného pacienta.

V postupu kontrolního orgánu jsem neshledala pochybení, neboť bylo známo, že událostí se zabývá policejní orgán (Generální inspekce bezpečnostních sborů) a krajský úřad mohl

³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. června 2015, sp. zn. 2363/2014/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3198>.

očekávat, že policejní orgán věc sám posoudí a v budoucnu věc případně odevzdá k projednání přestupku. Kromě toho jsem událost zasadila do širšího rámce provádění kontrolní činnosti zaměřené na zacházení s psychiatrickými pacienty a používání omezovacích prostředků, o které je mi z vlastní činnosti známo, že je v agendě krajských úřadů obecně zanedbaná. Proto jsem formulovala návrh do budoucna.

V obecné rovině by měly krajské úřady ke kontrole poskytování zdravotních služeb přistupovat aktivněji a tuto kontrolu v praxi provádět. Kromě individuálních stížností, podnětů či formálních notifikací nebo předání věci jinými orgány státní správy či orgány činnými v trestním řízení, je vhodné při této činnosti zohledňovat také poznatky z médií. Mělo by se tak dít především v případech, kdy existuje podezření na závažné porušení povinností poskytovatele zdravotních služeb nebo závažné porušení práv pacienta, natožpak v případech, ve kterých došlo k úmrtí pacienta.

A.5 Preventivní a metodická činnost v oblasti ochrany osob trpících duševní poruchou

V České republice by měla být věnována zvýšená pozornost ochraně osob trpících duševní poruchou. Chybí dostatečná analytická a strategická činnost. Měla by být zajištěna pravidelná školení osob, které mohou při výkonu svého povolání přijít s osobami trpícími duševní poruchou do styku. Dále by mělo být zabezpečeno odpovídající metodické vedení příslušnými orgány státní správy se zacílením na koordinování postupů policistů a personálu nemocnic.

Samostatnou úvahu jsem věnovala tomu, jaké je v České republice věnováno úsilí k zajištění bezpečnosti a šetrnosti zásahů (nejen) policie v psychiatrických zařízeních. Policisté v nemocnicích čas od času zasahují, běžně asistují u ošetření pacientů, kteří svým jednáním ohrožují ošetřující personál. I mimo nemocnice běžně zasahují ve vztahu k osobám trpícím duševní poruchou nebo jevícím takové známky, a to včetně nebezpečných situací (např. nástup abstinenčních příznaků během pobytu v policejní cele). Vzdělávání příslušníků Policie ČR v tématu přístupu k osobám s duševní poruchou je realizováno v rámci základní odborné přípravy a je zaměřeno na zvládnutí komunikace, která si vyžaduje rozdílný přístup podle chování osoby. V rámci pravidelné služební přípravy školení s tímto zaměřením dosud neprobíhá.

Odpovídající školení a metodické vedení se musí dostávat i pracovníkům zdravotnických zařízení. Protože je mi z vlastní činnosti známo, že zvládání rizikového chování je dlouhodobě marginalizované téma, prosazuji jeho prioritizaci a pozornost Ministerstva zdravotnictví. V roce 2014 adresoval Výbor CPT vládě doporučení, aby české orgány podnikly kroky nezbytné k tomu, aby byl ukončen postup zapojování policistů do omezování rozrušených osob v Psychiatrické nemocnici Kosmonosy. V roce 2015 jsem na základě výsledků svého výzkumu adresovala ministerstvu požadavek na důkladné sledování a pravidelné vyhodnocování používání omezovacích prostředků. Prozatím Ministerstvo zdravotnictví pracuje především na novelizaci metodického pokynu pro používání omezovacích prostředků a v roce 2016 vydalo metodiku ke kontrolám používání omezovacích prostředků, což oceňuji. Školení v oblasti předcházení nebezpečného chování u pacientů a jeho zvládání ministerstvo nezajišťuje. Nemá přehled o tom, jak probíhá spolupráce zdravotníků a policistů při zásazích Policie ČR

v (psychiatrických) nemocnicích. Protože toto téma analyticky nezpracovává ani policie, chybí celostátně relevantní data a preventivní opatření k posílení ochrany osob trpících duševní poruchou lze přijímat nikoli systémově, ale jen náhodně.

Na systémové úrovni tak téma bezpečnosti a šetrnosti silových zákroků vůči lidem s duševní poruchou a jejich ochrany uniká strategické a metodické činnosti jak v policii, tak ve zdravotnictví. Cílem této činnosti by mělo být především předcházení situacím, kdy je nutné požadovat zásah Policie ČR. Pokud je už policejní zákrok nezbytný, pak by tato činnost měla směřovat k minimalizaci použité síly, a to skrze přípravu vhodné taktiky, alternativ k užití síly i ze strany Policie ČR, správnou koordinaci zdravotníků a policistů atd. Právním vyjádřením tohoto cíle jsou pak pozitivní závazky státu plynoucí z práva na život a ze zákazu špatného zacházení.

B. Vyjádření úřadů

B.1 Policejní prezidium⁴

B.1.1 K povaze taseru a jeho právnímu zakotvení

Policejní prezident mě upozornil, že může být zavádějící hovořit o „zbraní“, když je tento pojem používán více právními předpisy. Podle zákona o Policii ČR je základním rozlišujícím hlediskem mezi „zbraní“ (§ 56) a „donucovacím prostředkem“ to, že zbraní je pouze prostředek *smrtící*. Všechny ostatní (nesmrtící či méně smrtící) jsou řazeny mezi donucovací prostředky.

Dále policejní prezident vysvětlil, že z jeho pohledu nemá význam mluvit o méně smrtící/nesmrtící síle, neboť toto rozlišení v sobě obsahuje relativní prvek, dosud není zcela ukotvené v teorii a v kontextu zákona o Policii ČR není rozhodující. Je připraven připustit, že všechny donucovací prostředky mohou být označeny za *méně smrtící*. „Pro policisty a pro policejní praxi obecně je bez jakékoliv relevance, jak tyto prostředky budeme nazývat. Pro policisty v přímém výkonu služby je relevantní pouze informace, zdali konkrétní prostředek nebo zbraň byly vyvinuty k tomu, aby způsobily smrt či vážná a trvalá zranění či byly vyvinuty za účelem získání kontroly nad osobou bez způsobení vážných následků.“ Proto mě policejní prezident žádá o diferenciaci mezi zbraní neletální a zbraní méně letální a o zdůvodnění, jak hodnocení taseru neodpovídá skutečnosti. Upozorňuje, že závěr o povaze taseru nelze učinit pouze z účinků na zvláště zranitelné osoby, neboť jejich zranitelnost je zvýšena ve vztahu ke všem donucovacím prostředkům.

Pokud jde o zdravotní rizika spojená s použitím taseru, policejní prezident upozorňuje na to, že stejný či dokonce rozsáhlejší výčet se týká všech donucovacích prostředků.

Pokud jde o možnost zneužití síly taseru v praxi, upozorňuje policejní prezident, že jde právě o jediný prostředek, jehož použití a intenzitu jeho použití lze zpětně objektivizovat (dohledat v paměti přístroje) a u kterého lze skrze další opatření také dohledat odpovědného policistu a efektivně zásah kontrolovat a vyhodnotit. Nové tasery jsou navíc pořízovány s přidavnými videokamerami zaznamenávajícími průběh zákroku. Protože platí,

4 Dopisem ze dne 27. června 2017, č. j. PPR-16624-12/ČJ-2016-990220.

že taser je užíván až jako „předposlední možný prostředek použití síly (před zbraní)“, podmínky pro jeho užití jsou značně zpřísněny.

Podle názoru policejního prezidenta v mé zprávě „... zcela absentuje nutná komparace s dalšími možnostmi použití síly, tedy použitím alternativních donucovacích prostředků, přičemž jejich působení je často podstatně invazivnější, následky dlouhodobější a zmiňovaný stresový faktor obdobný. Jakékoli použití síly (donucovacího prostředku) je spojeno se zdravotními riziky, přičemž je bezpodmínečně nutno komparovat tato rizika nejen v obecné rovině, ale i ve vztahu ke konkrétní situaci, tedy i nebezpečí ohrožení dalších osob.“ Z hlediska intenzity použité síly se teleskopický obušek jeví mnohem rizikovější. „Navíc se použití jiných donucovacích prostředků vztahuje k fyzickým dispozicím policisty a intenzita je velmi obtížně kontrolovatelná a řízení.“ Taser dále nepůsobí primárně skrze způsobenou bolest, ale skrze paralyzování nervové soustavy a jeho účinek okamžitě skončí.

Bez dalšího komentáře policejní prezident konstatuje, že „[j]e nezpochybnitelné a doložitelné, že používání donucovacího prostředku taser výrazně snižuje počet vážných zranění, a to jak policistů, tak subjektů, proti kterým byl použit, právě v komparaci s alternativním použitím jiných prostředků“.

Policejní prezident nesouhlasí s tím, že by se zákonná kritéria pro použití taseru neblížila kritériím pro použití zbraně; taser lze použít až v situaci, kdy je zjevné, že jiný donucovací prostředek by nestačil k dosažení účelu zákroku.

Dále zdůrazňuje, že ze strany policie je kladen velký důraz na tuto zásadu subsidiarity. Mé konstatování, že se nezdá, že by se zásada subsidiarity promítla do předpisů Policie ČR nebo názorů policistů, považuje za poměrně nadsazené, respektive za nepodloženou domněnku a spekulaci. Odkazuje se na metodickou příručku ředitele ředitelství služby pořádkové policie policejního prezidia k použití donucovacích prostředků a zbraně, kde je zásada subsidiarity uvedena. Opakuje, že okolnosti a podmínky použití toho kterého donucovacího prostředku není vhodné upravovat interními akty řízení. Došla jsem k nesprávnému pochopení, že by se užití taseru mělo aplikovat rozšiřujícím způsobem ve vztahu k podmínkám jeho užití, nýbrž ve smyslu zajištění odstupňování použití síly a alternativy ke zbraní.

B.1.2 Výběr a výcvik policistů

Rozsah a obsah výcviku policistů považuje policejní prezident za dostatečný.

Ujišťuje, že zdravotní rizika a jejich návaznost na použití donucovacího prostředku taser jsou obsažena v povinném proškolení policistů, kteří jsou vybaveni tímto donucovacím prostředkem a jsou oprávněni jej používat. Obsah proškolení je pravidelně aktualizován a zohledňuje zranitelnost zjevně těhotných žen, osob zjevně vysokého věku, osob se zjevnou tělesnou vadou nebo chorobou nebo zjevně mladších 15 let, jež jsou obecně ve vztahu k donucovacím prostředkům a zbraní stanoveny jako zranitelná skupina v § 58 zákona o Policii ČR. Kompletní obsah proškolování odpovídá v současnosti platné právní úpravě.

Pokud jde o vliv TASERU X26 na kardiostimulátory, policejní prezident vysvětluje, že taser je neovlivní; teoretickou výjimkou jsou nejstarší verze kardiostimulátorů, které jsou však s jejich končící životností u pacientů průběžně nahrazovány, a i u nich by efekt taseru nebyl pro člověka rizikový.

Policejní prezident přislíbil, že gestor vzdělávání rozšíří informovanost o zdravotních rizicích, jež v souvislosti s použitím donucovacího prostředku taser mohou nastat u osob s rizikovými faktory.

Pokud jde o proškolení kolegů policistů, kteří mají v držení taser, uvedl policejní prezident, že jim se ho dostává v rámci základní odborné přípravy při seznámení s komplexní problematikou donucovacích prostředků, což je pro daný účel dostatečné. To postačuje rovněž pro nadřízené, kteří navíc zpravidla absolvují také kurz pro vedoucí, jehož součástí jsou zásady vyhodnocení služebních zákroků za použití donucovacích prostředků a zbraně.

Pokud jde o výběr policistů, kteří budou mít v držení taser, policejní prezident nesouhlasí s mou výhradou a uvádí, že míra odolnosti vůči stresu je základním atributem pro vstup (přijetí) do služebního poměru příslušníka bezpečnostního sboru a tento atribut je naplněn u každého policisty.

B.1.3 Vyhodnocení použití donucovacích prostředků a vnitřní kontrola

Policejní prezident namítl, že moje zpráva přesně neidentifikuje druh úředního záznamu policistů ve zkoumaném případě a popis že je velmi zavádějící a nepřesný. Nemůže souhlasit s tvrzením spojitosti mezi časem jednotlivých impulsů taseru a následným hodnocením oprávněnosti. „Oprávněnost použití donucovacího prostředku vychází ze zákonných norem a délka jednotlivých impulsů spíše souvisí s hodnocením přiměřenosti.“

Podle policejního prezidenta posuzuje Generální inspekce bezpečnostních sborů zákrok nejen z hlediska trestněprávních norem, ale rovněž posuzuje dodržení norem policejního práva a interních aktů řízení, a to za účelem vyhodnocení případného postoupení věci z důvodu, že jde o skutek, který by mohl být posouzen jako jednání, které má znaky přestupku či kázeňský přestupek. Její stanovisko je stěžejní a je jasné, že vyhodnocení nadřízeným je pouze formální záležitostí.

Jinak je ale nutné trvat na faktické a podrobné kontrole zákroku, ujišťuje policejní prezident. Uvedl, že k tomu má nadřízený přístup k údajům zaznamenaným v paměti taseru (kromě úředního záznamu policistů a případně jejich ústního vyjádření).

Dále uvedl, že každé použití taseru je sledováno odborem vnitřní kontroly policejního prezidia, při kterém dochází ke zjišťování podrobných informací o okolnostech zákroku, způsobu použití taseru a další relevantní informace.

B.1.4 Vnitřní kontrola a metodické vedení

Policejní prezident by osobně byl nakloněn analýze zákroku odborem vnitřní kontroly po uzavření případu z trestněprávního hlediska. Překážkou proti tomu však je, že odbor

vnitřní kontroly nemůže (v souladu s § 65 trestního řádu) nahlížet do trestního spisu, pokud daný skutek není postoupen k projednání v kázeňském řízení. Zajišťovat důkazní prostředky však přirozeně zpravidla nelze simultánně dvěma subjekty najednou. **Informace, které lze zjistit i při probíhajícím šetření Generální inspekci bezpečnostních sborů, jsou samozřejmě odborem vnitřní kontroly zjišťovány.**

Policejní prezident cituje z ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva na poli čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod úryvek o rozhodujícím významu čestného přesvědčení zakročující osoby při posouzení souladu použití síly s Úmluvou. Staví to proti mé poznámce o nutnosti usilovat o co nejvyšší objektivitu při posouzení chování pacienta.

B.2 Krajské ředitelství⁵

Krajský ředitel mě upozornil, že k celé šíři otázek, které jsem nastolila, může zaujmout stanovisko jen v mezích kompetence či možnosti krajského ředitele. Proto mě odkázal na vyjádření policejního prezidenta, které svým vyjádřením jen doplnil.

Krajský ředitel mi sdělil svůj pohled na oprávněnost a přiměřenost použití taseru v posuzovaném případě. Upozornil, že „... s přihlédnutím ke všem zmíněným okolnostem představa, že dva bytí vycvičení policisté zvládnou konstitučně vybaveného agresivního pachatele, který je navíc ve stavu afektu z jakéhokoliv důvodu (...), je v praktickém ohledu mylná a za použití pouze hmatů a chvatů bez způsobení zranění osobě téměř nerealizovatelná. Tyto osoby mají v dané chvíli posunutý práh bolestivosti tak, že účinek donucovacích prostředků bývá značně snížen.“

Dále se vyjádřil k mému závěru, že v daném případě vyhodnocení donucovacích prostředků nadřízený buď fakticky neprovedl, nebo jen formálně, neboť úřední záznamy neobsahovaly podrobný popis události. Uvedl, že po prostudování úředních záznamů nemá pochyby o oprávněnosti použití donucovacího prostředku v dané situaci. Odkazuje na metodikou stanovené pravidlo „nadřízený policisty vyhodnotí bez zbytečného odkladu sepsaný úřední záznam o použití donucovacího prostředku a zbraně“ a na parametry hodnocení, které mi k mému dotazu sdělil už pro potřeby zprávy o šetření.

Krajský ředitel vysvětluje, že nadřízený policisty vyhodnotil zákrok policistů jako oprávněný a přiměřený z dostupných informací, které měl k dispozici, zejména z úředního záznamu o použití donucovacího prostředku a pracovní verze podrobného úředního záznamu o celém zákroku (to není oficiální dokument a nebyl vložen do systému ETŘ a já jsem jej tedy neměla k dispozici).

Nadřízený nemohl pracovat s daty z přístroje, protože ten na místě převzala Generální inspekce bezpečnostních sborů. Obecně, policisté, kteří používají donucovací prostředek taser, nemají k datům zapsaným v paměti přístroje přístup. Nadřízení mají k datům přístup za předpokladu, že si požádají o stažení dat (nutný hardware a software je v Olomouckém kraji na jediném pracovišti).

⁵ V dopisu ze dne 17. července 2017, č. j. KRPM-74851-8/ČJ-2016-140066-MK.

Po použití taseru v takovéto psychicky náročné situaci je logické, že policista nebude schopen přesně určit počet a délku cyklů, které použil. K podstatě zkoumané věci krajský ředitel uvádí, že vedoucí příslušník není schopen vyhodnotit, zda počet a délka cyklů byla nepřiměřená, jelikož nebyl na místě zákroku, a nemůže tak zhodnotit, zda osoba, proti které zákrok směřoval, i po opakovaných cyklech kladla odpor. Musel by být použití donucovacího prostředku přítomen.

Také krajský ředitel se domnívá, že pokud by Generální inspekce bezpečnostních sborů v případě shledala sebemenší pochybení ze strany policistů, postoupila by případ krajskému ředitelství k dalšímu opatření, anebo by věc odevzdala ke kázeňskému projednání dle § 159a odst. 1 písm. b) trestního řádu.

V reakci na celý případ se krajské ředitelství rozhodlo uspořádat školení vedoucích příslušníků, kteří vyhodnocují použití donucovacích prostředků, se zaměřením na taser.

Dále byla přijata opatření, aby byl odbor vnitřní kontroly krajského ředitelství informován o každém zranění nebo usmrcení osoby anebo o škodě nikoli nepatrné způsobené použitím donucovacího prostředku nebo zbraně, a věnuje jim zvýšenou pozornost. Dle posouzení individuálního případu pracovníci vyjíždí na místo zákroku z důvodu zajištění relevantních informací o průběhu inkriminovaného děje bez ohledu na to, zda šetření z místa přebírá Generální inspekce bezpečnostních sborů.

B.3 Ministerstvo zdravotnictví⁶

Ministra zdravotnictví jsem vyzvala k vyjádření k úvahám o preventivní a metodické činnosti, jež by vedla k posílení ochrany osob trpících duševní poruchou.

Ministr JUDr. Ing. Miloslav Ludvík, MBA, mi sdělil, že „Ministerstvo zdravotnictví není příslušné k metodické činnosti Policie ČR“, nicméně že pracuje na novém metodickém pokynu pro použití omezovacích prostředků poskytovateli zdravotních služeb. Ministr považoval za vhodné upozornit, že krajské úřady jsou při výkonu činnosti limitovány personální kapacitou úřadu. Možnost přijmout v reakci na šetřený případ nějaké konkrétní opatření do budoucna ministr nekomentoval.

C. Závěrečné hodnocení

C.1 Oprávněnost, přiměřenost a bezpečnost zásahu Policie ČR v šetřeném případě

Závěr: V obecné rovině považuji za nepřiměřené, aby byl proveden zásah taserem proti osobě, která leží na zemi a snaží se ji zajistit dva či více policistů, pokud není situace poznamenána výjimečnými, zvláštními okolnostmi, které odůvodňují nutnost zajistit osobu a ukončit situaci v co nejkratší možné době. Takovými okolnostmi může být např. riziko zásahu policistů, zajišťovaného či jiných osob elektrickým proudem z narušené elektroinstalace v mokrém prostředí.

⁶ V dopisu ze dne 30. června 2017, č. j. MZDR 28667/2017-4/OZS.

C.2 Povaha taseru a jeho právní hodnocení

Beru na vědomí, že rozlišení nesmrtící/méně smrtící s sebou nenese pro policejní praxi významný obsah. Je tedy vhodné zaměřit se na zákonné vymezení situací, ve kterých je policista oprávněn použít donucovací prostředek taser.

Při této úvaze musí být vedle účelu, pro který byl konkrétní prostředek vyvinut, významný také jeho reálný dopad, byť i nezamýšlený, pokud je známý a závažný. Tím je v případě taseru v malém počtu případů úmrtí (někdy také označované jako úmrtí při zatýkání). V každém případě je dopadem použití paralyzérů intenzivní bolest, i když v případě distančního režimu taser nepůsobí primárně skrze způsobenou bolest, ale skrze paralyzování nervové soustavy. Na rozdíl od jiných donucovacích prostředků je účinek na zdraví, i zvláště zranitelné osoby, velmi nepředvídatelný. Riziko zneužití přináší fakt, že nepřiměřené použití taseru se stěží projeví prokazatelným poškozením zdraví osoby, neboť i pokud nastane, není často prokazatelná příčinná souvislost. Pojistky se v plném rozsahu uplatňují jen u distančního režimu použití taseru. U jiných donucovacích prostředků policista lépe vnímá intenzitu zásahu (zásadně nesouhlasím s vyjádřením policejního prezidenta, že „se použití jiných donucovacích prostředků vztahuje k fyzickým dispozicím policisty a intenzita je velmi obtížně kontrolovatelná a řízená“).

Domnívám se proto, že k ochraně života osob nestačí zásada subsidiarity použití taseru ve vztahu ke všem ostatním donucovacím prostředkům, ale zúžení okruhu situací, kdy je policista oprávněn taser použít, tak aby nepokrývaly účel prosté ochrany majetku a veřejného pořádku. Zvláštní omezení dle § 58 zákona o Policii ČR sice výrazně možnost použití dále limituje, nicméně část zdravotních problémů nemůže být policistovi zjevná.

Tímto odpovídám na otázku policejního prezidenta, jak současné hodnocení taseru policií neodpovídá skutečnosti. Nezpochybňuji, že vedení policie stojí za zásadou subsidiarity, jak je vyjádřena v zákoně o Policii ČR. Nicméně je taser považován za bezpečný prostředek. Přitom vycházím z materiálů ke školení policistů a výpovědí lektorů a zasahujícího policisty. Povaha zdravotních rizik taseru nemá ve školicím programu dostatečnou váhu (to jsem nekonstatovala ve snaze o nadsázku či zlehčení policie, ale na základě vyjádření dvou lektorů policie).

Nemohu být přesvědčena o tom, že „[j]e nezpochybnitelné a doložitelné, že používání donucovacího prostředku taser výrazně snižuje počet vážných zranění“, neboť důkazy o tom neznám. Každopádně svým závěrem nezpochybňuji používání taseru policií, ale stávající právní vymezení okruhu situací, pro které je připuštěný, a chci dosáhnout vyššího uznání jeho nebezpečí pro život a zdraví osob a možné špatné zacházení.

Závěr: Taser je třeba vnímat jako donucovací prostředek s menším nebezpečím způsobení smrti a s velkým rizikem působení zbytečné bolesti. Taser by neměl být právně zařazen mezi běžné donucovací prostředky, neboť jeho nebezpečnost a povaha se blíží spíše zbraním. Zákonné požadavky a podmínky jeho používání v praxi tomu nyní neodpovídají.

C.3 Výběr a výcvik policistů

Závěr: Při výcviku musí policisté dostávat úplné a reálné informace o nebezpečnosti taseru pro zdraví a život člověka, přičemž musí být kladen důraz na zvláštní opatrnost při zásahu vůči osobám s rizikovými faktory. Vítám, že policejní prezidium přislíbilo vzdělávání v tomto smyslu rozšířit.

Pokud jde o obsah a rozsah školení, vycházím z výše uvedeného a z původních vyjádření, že nadřízení policistů, kteří používají taser, žádné zvláštní školení neabsolvuji. Je na policii, v jaké formě poskytne nutné informace kolegům policisty, který má taser ve výzbroji. Nadřízený, který provádí vyhodnocení zásahů policisty taserem, musí mít kromě vědomostí o zdravotních důsledcích také znalost toho, jak interpretovat záznamy v paměti přístroje. Bez toho stěží ve všech případech provede potřebné hodnocení.

Závěr: Školení musí obdržet nejen policista, který je oprávněn taser používat, ale i jeho kolegové a nadřízený, a to v rozsahu odpovídajícím úkolům, ke kterým jsou veleni. Kvituji, že v reakci na celý případ se krajské ředitelství rozhodlo uspořádat školení vedoucích příslušníků, kteří vyhodnocují použití donucovacích prostředků se zaměřením na taser.

Nejsem přesvědčena o tom, že každý policista má takovou míru odolnosti vůči stresu, že může být vybaven elektrickým paralizérem, jehož použití v kontaktním režimu není bez aktivního provedení analýzy dat v přístroji (tedy typicky bez stížnosti) vůbec zjiitelné.

Závěr: Výběr policistů, kteří budou mít v držení taser a budou oprávněni jej použít, by měl být prováděn dle předem stanovených kritérií, mezi nimiž by neměla chybět vysoká odolnost vůči stresu.

C.4 Vyhodnocování, vnitřní kontrola a metodická činnost

Pokud jde o hodnocení použití donucovacího prostředku taser, chci předeslat, že konkrétní zkoumaný případ mi především posloužil k bližšímu objasnění policejní praxe a nepovažuji za důležité se ke konkrétnímu případu vracet.⁷ Přijímám sdělení krajského ředitele, že nadřízený vycházel také z úředních záznamů, které nebyly oficiálně dokumentované a neměla jsem je k dispozici, nicméně je jasné, že neměl k dispozici informaci o počtu a délce impulzů.

Co je důležité, policisté, kteří používají donucovací prostředek taser, nemají k datům zapsaným v paměti přístroje přístup ani v režimu čtení. Nadřízení mají k datům přístup za předpokladu, že si požádají o stažení dat (nutný hardware a software je například v Olomouckém kraji na jediném pracovišti). To je problém právě proto, že po (nejen) stresujícím zákroku si policista počet a délku impulzů nemůže pamatovat. V rozporu s názorem krajského ředitele soudím, že vedoucí příslušník si musí klást otázku ohledně oprávněnosti a přiměřenosti jednotlivých cyklů, byť v některých případech to nemusí být schopen objasnit – především pokud není k dispozici svědectví o tom, jak osoba kladla

⁷ Pokud jsou konkrétní dokumenty pro policejní prezidium významné, může si je vyžádat služební cestou. Co do druhu šlo o úřední záznamy o použití donucovacího prostředku.

odpor a jak se vyvíjela nebezpečnost situace. Jak jinak by se ale například odhalil exces, kdy by byl přístroj použit i v čase, kdy osoba byla podle svědectví již spoutaná? Vzhledem k tomu, že taser způsobuje intenzivní bolest, nesmí být cyklů více, než je nezbytné – v tomto smyslu vnímám otázku oprávněnosti ve vztahu ke každému impulzu, což lze vyjádřit jako otázku celkové přiměřenosti zásahu policisty. S rozšířením kamerového záznamu bude situace snazší.

Závěr: Aby mohli nadřízení zasahujících policistů řádně vyhodnotit oprávněnost a přiměřenost použití taseru, potřebují mimo jiné také znát počet, délku a čas jednotlivých výbojů. To nyní není rutinně zjišťováno, neboť ani policista, ani jeho nadřízený nemají operativně k datům přístup. Co se týká vyhotovování záznamů o použití taseru, musí být dostatečně podrobné a informativní (včetně záznamu o čase a délce trvání jednotlivých výbojů a popisu situace a chování osoby v průběhu celého zákroku). Pokud z důvodu trestního řízení nemají nadřízení k dispozici potřebné informace, může být nemožné zásah zhodnotit a pak není důvod to formálně činit.

V současné době je mnohem příznivější situace pro provádění vnitřní kontroly a metodické činnosti než koncem roku 2015. Policejní prezident uvedl, že každé použití taseru je sledováno odborem vnitřní kontroly policejního prezidia. Odbor vnitřní kontroly krajského ředitelství je informován o každém zranění nebo usmrcení osoby anebo o škodě nikoli nepatrné způsobené použitím donucovacího prostředku nebo zbraně, a věnuje jim zvýšenou pozornost.

Závěr: Pozitivně hodnotím nový pokyn policejního prezidenta č. 244, který vytváří prostor pro řádné vyhodnocování oprávněnosti a přiměřenosti použití donucovacích prostředků příslušníky Policie ČR, a změny v zacílení vnitřní kontroly.

Policejní prezident by osobně byl nakloněn analýze zákroků odborem vnitřní kontroly po uzavření případu z trestněprávního hlediska. Překážkou jistě je, že odbor vnitřní kontroly nemůže (v souladu s § 65 trestního řádu) nahlížet do trestního spisu, pokud daný skutek není postoupen k projednání v kázeňském řízení. Zda je však věc neprozkoumatelná z důvodu nemožnosti obstarat důkazní prostředky, je závislé na okolnostech toho kterého případu. Domnívám se, že jádrem analytického vyhodnocení věci nemusí být v řadě případů individuální odpovědnost policisty, ale například právě taktika nebo reakce na neobvyklé podmínky.

Závěr: Vítám sdělení policejního prezidenta, že informace, které lze zjistit i při probíhajícím šetření Generální inspekci bezpečnostních sborů, jsou odborem vnitřní kontroly zjišťovány. Krajský ředitel mě seznámil s opatřením zajišťujícím, že odbor vnitřní kontroly na krajské úrovni se o citlivých případech dozvídá. Takové opatření by mělo být učiněno ve všech krajích a také na centrální úrovni, spolu s pokynem vytipovanými případy se zabývat.

Souhlasím s policejním prezidentem, že Generální inspekce bezpečnostních sborů má posuzovat prošetřovaný zákrok nejen z hlediska trestněprávních norem, ale rovněž z hlediska dodržení norem policejního práva a interních aktů řízení, a to za účelem vyhodnocení případného odevzdání věci z důvodu, že jde o skutek, který by mohl být posouzen jako jednání, které má znaky kázeňského přestupku.

K závěrečné poznámce ve vyjádření policejního prezidenta o významu čestného přesvědčení zakročující osoby při jeho posouzení s Úmluvou podotýkám, že má poznámka o nutnosti usilovat o co nejvyšší objektivitu (viz str. 6 zprávy o šetření) se týkala posouzení chování pacienta, a tedy způsobu reakcí člověka trpícího atakou paranoidní schizofrenie v prostředí daného psychiatrického oddělení, jehož studiem se mohou poučit jak policisté, tak především ošetřovatelský personál.

C.5 Ochrana osob s duševní poruchou

Závěr: Ministerstvo zdravotnictví neuvedlo ve svém vyjádření žádné nové informace, takže setrvávám na svém hodnocení (str. 9 násl.).

Pacienti psychiatrických zařízení jsou zranitelnou skupinou jednak z důvodu své nemoci či zdravotního postižení, jednak proto, že řada z nich je v detenci. Jak policie, tak nemocnice pak vystupují v pozici představitelů státní moci. Stát je povinen učinit opatření k jejich ochraně před nebezpečím, které mohou v důsledku duševní poruchy pro sebe představovat, a to v naprosto krajním případě skrze použití síly. Přitom se musí vyvarovat špatného zacházení a naplňovat zásadu co nejmenšího omezení a minimalizace použití síly.

To lze zajistit jen skrze škálu organizačních, rozpočtových a právních opatření, jako je zajištění bezpečného a vlídného prostředí na akutních psychiatrických odděleních (nebo odděleních psychiatrických nemocnic), vysoce odborného přístupu zdravotnického personálu včetně všech kroků včasné detekce a zvládnutí rizikového chování, dostatečného počtu personálu s možností rychle přivolat posily, specifické přípravy policie pro kontakt s osobami trpícími duševní poruchou.

K zásahům policie na půdě zdravotnických zařízení obecně, a psychiatrických zařízení zvláště, dochází. Nikoli běžně – ve zkoumaném případě šlo o pro nemocnici nezvyklou situaci, ale se vzrůstající frekvencí. Dodávám, že systematické návštěvy psychiatrických nemocnic provedené v roce 2017 ukázaly, že psychiatrické nemocnice se většinou snaží vlastními silami zvládat nebezpečné chování pacientů plynoucí z jejich onemocnění, ovšem vyskytla se výjimka v jednom z navštívených zařízení, kdy u celé čtvrtiny případů použití kurtů (omezovacích prostředků) nemocnice volá policii k asistenci. Policie kromě toho běžně v psychiatrických zařízeních asistuje při akutních příjmech a přichází do kontaktu s lidmi s duševní poruchou projevujícími se rizikovým chováním také v terénu.

Uznávám, že primárně je za služební přípravu policistů odpovědná Policie ČR. Ovšem Ministerstvo zdravotnictví mohlo a mělo přispět k jejímu plnému zajištění. Již léta se nic nemění na tom, že téma specifik v přístupu k osobám trpícím duševní poruchou je pouze tématem základní přípravy a že neexistuje žádný vzdělávací program nebo metodika, jak postupovat v případě zásahu na půdě zdravotnického zařízení a jak koordinovat zdravotníky a policisty.

Cílem by přitom mělo být především předcházet situacím, kdy je nezbytné policii volat, tedy zajištění bezpečí pro personál i pacienty v rámci možností nemocnice. Ministerstvo nemá přehled o tom, jak situace v praxi vypadá. Nemá poznatky ani o používání omezovacích prostředků u čerstvě hospitalizovaných pacientů nebo o případech s fatálním výsledkem. Novela zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich

poskytování, kterou ministerstvo připravilo v roce 2016, přinese souhrnná data o počtu použití jednotlivých typů omezovacích prostředků jednotlivými poskytovateli, ale nepřinese poznatky o struktuře těchto situací ani závažnosti dopadu na pacienta či personál. Ministerstvo zdravotnictví rovněž neprovádí ani jinak nezajišťuje analýzu jednotlivých závažných událostí, jako je například prošetřovaný případ úmrtí.

D. Opatření k nápravě

Opatření úřadů nepovažuji za dostatečná, a proto vydávám toto závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv a navrhuji tato opatření k nápravě:

Policejnímu prezidiu navrhuji

- (1) v rámci interního řízení usměrnit používání donucovacího prostředku taser tak, aby nebylo povoleno používat jej za účelem prosté ochrany majetku a veřejného pořádku;
- (2) zajistit, aby součástí vzdělávání o donucovacích prostředcích byly informace o zdravotních rizicích, jež souvisejí s použitím donucovacího prostředku taser, které mohou nastat u osob s rizikovými faktory (stres, drogy, vyčerpání, zdravotní problémy, léky atd.) – ať už jsou policistům zjevné nebo nikoli;
- (3) zajistit, aby policisté, kteří provádí služební zákroky spolu s policisty, kteří jsou oprávněni používat taser, prošli přípravou zaměřenou na koordinaci zásahu s cílem minimalizace takto použité síly a okamžité reakce v případě zdravotních komplikací;
- (4) zajistit policistům v roli nadřízených těch policistů, kteří jsou oprávněni používat taser, informace k otázce hodnocení oprávněnosti a přiměřenosti použití tohoto donucovacího prostředku, například formou školení;
- (5) zařadit kritérium vysoké odolnosti vůči stresu do procesu vydávání oprávnění k používání elektrického donucovacího prostředku;
- (6) zajistit, aby pro potřeby vyhodnocení použití taseru měl nadřízený vždy k dispozici informaci o počtu, délce a čase jednotlivých výbojů a aby se při hodnocení přiměřenosti zásahu nezbytností a délkou jednotlivých výbojů zabýval, nakolik je to zapotřebí;
- (7) zajistit, aby se odborům vnitřní kontroly předávaly informace o zásazích policie, při kterých došlo k usmrcení nebo vážnému zranění člověka a aby se jimi v rámci své působnosti zabývaly i přes probíhající šetření Generální inspekci bezpečnostních sborů, a to do té míry, do jaké je to s ohledem na průběh vyšetřování inspekci možné;
- (8) zahrnout do metodické a vzdělávací činnosti také téma úmrtí v důsledku poziční asfyxie a úmrtí v tzv. face down prone position;
- (9) ve spolupráci s Ministerstvem zdravotnictví zajistit vzdělávací program pro policisty, jenž by pokrýval téma zásahu na vyžádání personálu psychiatrického oddělení, asistence při ošetření člověka trpícího duševní poruchou, deeskalace a alternativ k silovému zvládnutí problematického chování osoby trpící duševní poruchou, a zařadit tento program do vzdělávání policistů.

Ministerstvu zdravotnictví navrhuji

- (10) zajistit policejnímu prezidiu odbornou podporu při přípravě vzdělávacího programu;
- (11) zjišťovat a analyzovat případy, kdy a) policie zasahuje na vyžádání personálu psychiatrických oddělení (nemocnic), b) dojde ke zranění nebo usmrcení člověka v (časové) souvislosti s použitím omezovacího prostředku; výsledky průběžně promítat do metodického vedení a vzdělávání;
- (12) vypracovat, ve spolupráci s policejním prezidiem, postup pro situace, kdy pro zvládnutí agresivního pacienta zdravotníci volají na pomoc policii a kdy policie působí na půdě zdravotnického zařízení, s cílem zajistit jejich koordinaci a postup založený na principu co nejmenšího omezení a minimalizace použití síly.

Závěrečné stanovisko zasílám policejními prezidiu a Ministerstvu zdravotnictví a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělily, zda provedly či provedou (v tom případě s uvedením plánované lhůty pro realizaci) navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.

Pokud tyto orgány nepřijmou navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, respektive vládu, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem těchto orgánů.

Krajskému ředitelství, sestře zemřelého a Ústavnímu soudu zasílám své stanovisko na vědomí.

Zvážím realizaci svého oprávnění navrhnout změnu zákona o Policii ČR v tom smyslu, aby bylo zúženo vymezení situací, kdy je policista oprávněn použít donucovací prostředek taser.

Brno 12. října 2017

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)